

Доўнар Таісія Іванаўна

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт (Мінск, Беларусь)

АСАБЛІВАСЦІ Ў РАЗВІЦЦІ ПРАВА БЕЛАРУСКАЙ ССР У 1920–1930-Я ГАДЫ

Першым нарматыўным актам Беларускай ССР стаў Маніфест Часовага рабоча-сялянскага ўраду БССР ад 1 студзеня 1919 г., які заканадаўча замацаваў стварэнне беларускай савецкай дзяржавы. З гэтага часу заканадаўчая дзейнасць ў рэспубліцы ў асноўным была засяроджана ва ўрадзе, хаця самыя важныя нарматыўныя акты прымаліся з'ездам саветаў БССР ці Цэнтральным Выканаўчым Камітэтам БССР. На сваіх пасяджэннях урад БССР з 7 студзеня па 1 лютага 1919 г. разгледзеў больш за 60 пытанняў, якія тычыліся ліквідацыі наступстваў нямецкай акупацыі і аднаўлення разбуранай вайной народнай гаспадаркі, дзейнасці савецкіх органаў улады, арганізацыі харчовай і банкаўскай справы ў рэспубліцы, сацыяльнай дапамогі, школьнай адукацыі, стварэння следчых і судовых органаў і інш. У ліку першых дзяржаўных актаў БССР былі пастановы ўрада аб дзейнасці ў пераходны перыяд дэкрэтаў і пастаноў РСФСР ад 10 студзеня 1919 г., аб фактах матэрыяльных і культурных страт Беларусі ў перыяд яе акупацыі нямецкімі войскамі ад 27 студзеня 1919 г., аб нацыяналізацыі аптэк ад 29 студзеня 1919 г. і г.д. Урадам праводзіліся розныя арганізацыйныя мерапрыемствы (стварэнне пры наркаматах з мэтай больш аператыўнай работы вялікіх і малых калегій і інш.), вяліся перамовы з кіраўніцтвам РСФСР (З.Х. Жылуновіча з Я.М. Свядловым, І.І. Рэйнгольда з У.І. Леніным) па пытаннях статусу і фінансаў БССР) і г. д. [1, с. 255]. Афіцыйным органам урада стала газета «Весткі Часовага рабоча-сялянскага ўрада Беларусі», у якой і друкаваліся прынятыя нарматыўныя акты.

3 лютага 1919 г. прымаецца самы важны закон – першая Канстытуцыя Беларускай ССР (ССРБ), адпаведна якой заканадаўчымі органамі з'яўляліся з'езд Саветаў БССР, ЦВК і ўрад БССР. Канстытуцыя магла стаць нарматыўнай падставай актывізацыі заканадаўчай дзейнасці ў рэспубліцы, аднак рашэннем кіраўніцтва РСФСР Беларуская ССР была аб'яднана з Літоўскай ССР у адну дзяржаву.

Пасля спынення існавання Літоўска-Беларускай ССР Дэкларацыяй ад 31 ліпеня 1920 г. аднаўляецца Беларуская ССР (у межах толькі шасці павеатаў). Гэтым дакументам узнаўлялася савецкая ўлада і яе законы, адмянялася дзейнасць акупацыйных уладаў у Беларусі, аб'яўляліся дзяржаўнымі чатыры мовы (беларуская, руская, польская, яўрэйская) і інш. [2, с. 237]. Галоўнымі задачамі рэспублікі ў гэты час стала аднаўленне разбуранай шматгадовымі войнамі народнай гаспадаркі і ўмацаванне савецкай улады. Таму ў гэты перыяд ЦВК рэспублікі і створаны ў снежні 1920 г. у адпаведнасці з Дапаўненнямі да Канстытуцыі БССР 1919 г. ўрад – Савет Народных Камісараў прымаюць шмат нарматыўных актаў. Аднак у той жа час без усялякіх абмежаванняў на тэрыторыі Беларусі працягваюць дзейнічаць нарматыўныя акты РСФСР.

У сувязі з тым, што ў Дапаўненнях да Канстытуцыі БССР 1919 г. засталіся не ўрэгуляванымі некаторыя прававыя пытанні, ЦВК БССР разгарнуўшы актыўную нарматворчую дзейнасць, прымае новыя важныя

законы канстытуцыйнага характару. Так, пастановай ЦВК БССР ад 8 студзеня 1921 г. было зацверджана Палажэнне аб Прэзідыуме ЦВК Саветаў Беларусі», а 5 лютага 1921 г. «Палажэнне аб Савеце Народных Камісараў ССРБ», «Палажэнне аб членах ЦВК ССРБ», а таксама Пастанова «Аб сувязі членаў ЦВК і СНК з месцамі» (меліся на ўвазе мясцовыя саветы).

СНК БССР, членамі якога былі народныя камісары ўсіх наркаматаў і старшыні Савета народнай гаспадаркі і Надзвычайнай камісіі, ажыццяўляў агульнае кіраўніцтва рэспублікай праз наркаматы і выканкамы мясцовых саветаў. Адпаведна гэтаму ён прымаў пастановы і выдаваў распараджэнні па ўсіх пытаннях, якія не адносіліся да выключнай кампетэнцыі Усебеларускага з'езда Саветаў, ЦВК і яго Прэзідыума. Пры СНК дзейнічалі пастаянныя камісіі (камісія заканадаўчых меркаванняў, Дзяржаўная планавая камісія, Эканамічная нарада). Наркаматы БССР ў межах сваёй кампетэнцыі выдавалі розныя распараджэнні, інструкцыі, цыркуляры.

Дзейнасць мясцовых саветаў грунтавалася спачатку на расійскіх нарматыўных пастановах. Аднак 5 лютага 1921 г. ЦВК БССР прыняў Палажэнне аб павятовых выканкамах, дзе гаварылася, што выканкам выбіраецца павятовым з'ездам саветаў на шэсць месяцаў у складзе 20 чалавек і ўключае дзесяць аддзелаў са штатам на 35 чалавек. Выканкам меў права кантраляваць дзейнасць усіх органаў на ўласнай тэрыторыі, акрамя вайсковых. Пленарныя пасяджэнні адбываліся два разы на месяц. Бягучая праца даручалася прэзідыуму ў складзе пяці чалавек. Пленум выканкама зацвярджаў пастановы прэзідыума [1, с. 266].

У снежні 1921 г. III Усебеларускі з'езд Саветаў прыняў Палажэнне аб валасных выканкамах і сельскіх саветах, адпаведна якому валасныя выканкамы выбіраліся валаснымі з'ездамі саветаў на шэсць месяцаў (3–5 чалавек) і складаліся з пяці аддзелаў са штатам колькасцю пяць чалавек. У сельскі савет выбіралася не больш за 50 дэпутатаў пры квоце 1 дэпутат ад 100 чалавек. Узначальваў сельскі савет старшыня, а ў буйных сельскіх саветах – выканкам з трох чалавек. Саветы займаліся як мясцовымі справамі (сельская гаспадарка, школы, дарогі і г.д.), так і дзяржаўнымі даручэннямі (улікам насельніцтва і рабочай сілы, падаткамі, кантролем за выкананнем вайсковага абавязку і інш.). У межах сваёй кампетэнцыі мясцовыя саветы выдавалі ўласныя пастановы.

Аднак у цэлым органы ўлады БССР кіраваліся пастановамі РСФСР. Мерапрыемствы РСФСР першых гадоў савецкай улады па нацыяналізацыі зямлі, буйной прамысловасці, нацыяналізацыі буйнога і ліквідацыі сярэдняга і дробнага гандлю, увядзенню харчразвёрсткі звязілі сферу эканамічных адносін паміж вытворчасцю і спажываннем, галінамі народнай гаспадаркі і асабліва паміж горадам і вёскай, тычыліся ўсіх савецкіх рэспублік. Такое звужэнне таварна-грашовых адносін ва ўмовах панавання ў вёсцы дробнатаварнай гаспадаркі прывяло да штучнага скарачэння вытворчасці, а значыць, да памяншэння рэсурсаў харчавання, неабходнага для забеспячэння гарадскога насельніцтва і сыравіннай базы вытворчасці [1, с. 266–267]. У Беларусі ўсё гэта значна пагаршалася па прычыне папярэдніх шматгадовых ваенных дзеянняў на яе тэрыторыі.

Менавіта таму пачатак 1920-х гг. пазначыўся пераходам савецкай дзяржавы да новай эканамічнай палітыкі. Замена харчразвёрсткі харчпадаткам адпаведна дэкрэту УЦВК РСФСР ад 11 сакавіка 1921 г.

сідзейнічала больш хуткаму аднаўленню народнай гаспадаркі рэспублікі не толькі ў галіне сельскай гаспадаркі, але і прамысловасці. Пачатак арганізацыі тавараабарачэння паміж горадам і вёскай быў пакладзены дэкрэтам СНК БССР ад 24 мая 1921 г., якім дазваляўся свабодны абмен, купля і продаж прадуктаў сельскай гаспадаркі, што заставаліся ў насельніцтва пасля разліку з дзяржавай па натуральным падатку. Адначасова дазваляліся купля-продаж вырабаў саматужнай і дробнай прамысловасці. Мясцовыя саветы выдавалі ў гэты час мноства розных пастаноў, якія рэгулявалі абмен, аднак усё гэта абмяжоўвалася ў значнай ступені мясцовымі рамкамі. Паступова тавараабменныя адносіны пачалі пераўтварацца ў сапраўдны гандаль – куплю-продаж за грошы, у сувязі з чым пачаў фарміравацца адзіны савецкі рынак, які яшчэ больш актывізаваўся пасля стварэння ССР.

Патрэбна адзначыць, што ў перыяд НЭПу ў сферы грамадзянска-прававых адносін фактычна выконваліся дзве цяжка сумяшчальныя задачы: дзяржаўнае сідзейнічанне развіццю прадпрымальніцтва, таварна-грашовых адносін, прыватнай ініцыятывы і адначасова – ўсякая заслона любым спробам прыватных асоб атрымліваць матэрыяльную выгоду ад дзяржаўных прадпрыемстваў і арганізацый.

У гэты перыяд кіраўніцтва Беларускай ССР ва ўмовах вельмі цеснага ўзаемадзеяння з РСФСР паступова пачынае надаваць увагу пытанням, звязаным з суверэнітэтам і тэрытарыяльнай цэласнасцю рэспублікі. Саюзны рабоча-сялянскі дагавор ад 16 студзеня 1921 г., ратыфікаваны УЦВК РСФСР і ЦВК БССР у ліпені 1921 г., заканадаўча замацаваў новы ўзровень узаемаадносін Беларускай ССР з РСФСР. У ім прызнаваліся незалежнасць і суверэннасць кожнай рэспублікі і падкрэслівалася, што «із самога факта пражней прыналежнасці тэрыторыі ССРБ к бывшай Російскай імперіі для ССРБ не вытекае ніякіх абавязатэльнасцяў па адношэнні к кому бы то ні было» [2, с. 265]. Аднак пытанні знешняй палітыкі былі засяроджаны ў органах РСФСР. Працягваўся працэс цеснага ўзаемадзеяння і аб'яднання фінансаў, бюджэту, падатковай і грашовай сістэм пад уладай РСФСР. У дагаворы адзначалася, што з мэтай ваеннага і гаспадарчага саюзу аб'ядноўваюцца сем наркаматаў (ваенных і марскіх спраў; Вышэйшага Савета Народнай Гаспадаркі; знешняга гандлю; фінансаў; працы; шляхоў зносін; пошт і тэлеграфа). Аб'яднаныя наркаматы ўваходзілі ў склад урада РСФСР і кіраўніцтва імі здзяйснялі Усерасійскі з'езд Саветаў і УЦВК РСФСР, а ў СНК БССР уваходзілі толькі ўпаўнаважаныя гэтых наркаматаў. Нягледзячы на гэта, Дагавор сведчыў аб некаторым пашырэнні правоў Беларускай ССР, бо ў ім яўна пазначылася тэндэнцыя заканадаўчай рэгламентацыі ўзаемаадносін абедзвюх рэспублік. Тым больш, што гэты дагавор быў напісаны на двюх мовах – беларускай і рускай і ён падлягаў ратыфікацыі вышэйшымі органамі ўлады БССР. З дагавора вынікала, што з гэтага часу толькі па пытаннях, звязаных з дзейнасцю аб'яднаных наркаматаў, пераважалі паўнамоцтвы РСФСР, іншыя ж пытанні БССР мела права вырашаць самастойна [1, с. 269].

Аднак у рэчаіснасці не толькі пазначаныя напрамкі паўнамоцтваў БССР, але і ўсе іншыя пачалі ўсё больш рэгламентавацца кіруючымі органамі РСФСР, што супярэчыла Канстытуцыі БССР і Дэкларацыі ад 31 ліпеня 1920 г. Увогуле ў гэты перыяд узнікае праблема ўзаемаадносін

савецкіх рэспублік, якая пачынае сістэматычна абмяркоўвацца на ўсіх партыйных і савецкіх з'ездах. Таксама кіраўніцтва БССР неаднойчы ўзгадняла свае паўнамоцтвы і абмяркоўвала гэтую праблему з кіраўніцтвам РСФСР, якому і прышлося заняцца яе вырашэннем [3, с. 274–276]. Менавіта ў сувязі з гэтым у 1922 г. Дэкларацыяй і Дагаворам замацоўваецца стварэнне СССР. 31 студзеня 1924 г. II Усесаюзным з'ездам Саветаў была зацверджана першая Канстытуцыя СССР, згодна якой найважнейшыя пытанні дзяржаўнага і гаспадарчага будаўніцтва, а таксама міжнародныя справы належалі агульнасаюзнай уладзе. У адносінах размежавання кампетэнцыі СССР і саюзных рэспублік у Канстытуцыі СССР гаварылася, што «суверенітэт саюзных рэспублік абмежаваны ў межах, указаных Канстытуцыяй СССР. Вне гэтых межаў рэспублікі ажыццяўляюць сваю самастойную ўладу» [4, с. 217]. З гэтага вынікала, што адносна іншых пытанняў дзяржаўнага будаўніцтва рэспублікі поўнаасцяпа самастойныя. Аднак у цэлым дакументы аб стварэнні СССР адлюстравалі ўзмацненне цэнтралізацыйных тэндэнцый, якія пазней пачалі ўсё больш праяўляцца.

Увогуле з самага пачатку адзінства асноў прававога рэгулявання ўсіх савецкіх рэспублік грунтавалася на аднастайнасці ўстаноўленага пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі грамадска-палітычнага ладу і правядзенні адзінай дзяржаўнай савецкай палітыкі, якая накіроўвалася Камуністычнай партыяй. Права, асноўнай крыніцай якога становяцца нарматыўныя акты, з самага пачатку было прызвана абараняць і ўмацоўваць савецкую ўладу дзяржавы дыктатуры пралетарыяту.

У 1920–1930-я гг. у дзяржаўна-прававым развіцці Беларускай ССР можна вылучыць наступныя напрамкі развіцця заканадаўства:

а) у 1920-я гг. на тэрыторыі БССР працягвалі дзейнічаць шматлікія нарматыўныя акты РСФСР без усякай агаворкі;

б) у некаторых нарматыўных актах РСФСР мелася агаворка, што іх дзеянне пашыраецца на тэрыторыю іншых савецкіх рэспублік. Напрыклад, у арт. 5 Кодэкса законаў аб працы РСФСР 1922 г. пазначалася, што гэты закон распаўсюджвае сваю дзейнасць на тэрыторыю ўсіх савецкіх рэспублік;

в) шэраг нарматыўных актаў РСФСР пачынае ўводзіцца ў дзеянне спецыяльнымі пастановамі заканадаўчых органаў БССР. Напрыклад, у 1922 г. пастановай Прэзідыума ЦВК БССР быў уведзены ў дзеянне Крымінальны кодэкс РСФСР, у 1923 г. – Крымінальна-працэсуальны, Грамадзянскі і Грамадзянска-працэсуальны кодэксы РСФСР;

г) з утварэннем СССР на тэрыторыю БССР пашыраецца дзеянне заканадаўства СССР, у сувязі з чым дзеянне нарматыўных актаў РСФСР абмяжоўваецца;

д) у БССР прымаюцца ўласныя нарматыўныя акты, хоць і ў адпаведнасці з заканадаўствам РСФСР. Так, у 1923 г. прымаецца Зямельны кодэкс БССР, у 1926 г. – Папраўча-працоўны кодэкс БССР, у 1927 г. – Кодэкс законаў аб шлюбе, сям'і і апецы БССР, а таксама Водна-меліярацыйны кодэкс БССР, у 1928 г. – новы Крымінальны кодэкс БССР і інш.

У гэты перыяд у савецкіх рэспубліках вядзецца пошук новых метадаў гаспадарання, актывізуецца грамадска-палітычнае жыццё і нацыянальна-культурнае будаўніцтва. У 1920-я гг. ў БССР праходзіць працэс нацыянальна-дзяржаўнага будаўніцтва, які характарызуецца значнымі дасягненнямі, асабліва ў сферы навукі і культуры. Дзякуючы адкрыццю БДУ

і Інбелкульты, у рэспубліцы засноўваюцца ўласная прававая і іншыя навукі. Акрамя таго, намаганнямі кіраўніцтва БССР у 1924 і 1926 гг. на падставе шэрагу нарматыўных актаў РСФСР і СССР адбываецца вяртанне ў склад рэспублікі часткі ўсходніх беларускіх тэрыторый. Аднак у цэлым дзяржава і права БССР развівалася ў кантэксце тых кірункаў, якія выпрацоўвала Камуністычная партыя па шляху пастаўленай яе кіраўніцтвам мэты – умацавання дыктатуры пралетарыяту і пабудовы сацыялізму.

Такім чынам, 1920-я гг. савецкага перыяду характарызуюцца значнымі зменамі і пэўнымі дасягненнямі ў многіх сферах грамадскіх адносін, у тым ліку і праве. Вельмі актыўна дзейнічаюць заканадаўчыя органы БССР. Прымаецца шмат новых нарматыўных актаў. Ідзе актыўны працэс кваліфікацыі заканадаўства. Пры гэтым, калі першыя савецкія кодэксы прымаюцца ў РСФСР і ўводзяцца ў дзеянне на тэрыторыі іншых савецкіх рэспублік, то некалькі пазней рэспублікі самастойна распрацоўваюць уласныя кодэксы. Нягледзячы на тое, што гэтыя законы былі тыповымі савецкімі нарматыўнымі актамі, якія прымаліся па ўзору РСФСР, аднак яны прымаліся рэспублікай самастойна і нават некалькі адрозніваліся ад іх. Напрыклад, пасля далучэння да БССР усходніх тэрыторый прышлося замест Зямельнага кодэкса БССР 1923 года прыняць у рэспубліцы ў 1925 г. новы Зямельны кодэкс, бо Зямельны кодэкс РСФСР, які папярэдне дзейнічаў на ўсходніх беларускіх тэрыторыях, значна адрозніваўся ад кодэкса БССР.

У адрозненне ад 1920-х гг. негатыўнымі тэндэнцыямі ў развіцці савецкай дзяржавы і права былі адзначаны 1930-я гг. У гэты перыяд у СССР узмацняюцца цэнтралізатарскія тэндэнцыі. У савецкіх рэспубліках скарачаецца ўласная нарматворчасць. Рэспублікі ўжо не займаюцца кваліфікацыяй заканадаўства і не прымаюць новыя кодэксы. Змены ў заканадаўстве адбываюцца больш за ўсё шляхам прыняцця нарматыўных актаў заканадаўчымі органамі СССР. У рэспубліках новыя нарматыўныя акты прымаюцца пад жорсткім кантролем кіраўніцтва Камуністычнай партыі і ў адпаведнасці з новымі кірункамі ў развіцці савецкай дзяржаўнасці. У выніку гэтага адбываюцца змены ў сістэме і кампетэнцыі ўладных органаў, судовых і іншых органаў, прычым ствараецца шэраг пазасудовых органаў расправы, якія парушаюць палажэнні, дэклараваныя канстытуцыямі СССР і БССР і іншымі законамі, а таксама значна павялічваецца жорсткасць закону адносна правапарушальнікаў. Усё гэта стала падставай масавых рэпрэсій. Гэта ў поўнай меры тычылася і Беларускай ССР, дзе на змену палітыкі «беларусізацыі» прыходзіць тэндэнцыя барацьбы з «нацдэмаўшчынай» і «ворагамі народа». У той жа час нельга не пазначыць важную станоўчую падзею ў жыцці беларускага народа, якой стала ўз'яднанне ў 1939 г. Заходняй Беларусі з Беларускай ССР. Аднак, пры гэтым рашэннем кіраўніцтва СССР г. Вільня і Віленскі краў былі перададзены Літоўскай рэспубліцы.

Такім чынам, заканадаўства 1930-х гг. у большасці было накіравана на ўсямернае ўмацаванне савецкай дзяржавы і правапарадку ў кантэксце здзяйснення пастаўленай Камуністычнай партыяй мэты – больш хуткай пабудовы сацыялізму. Пры гэтым, у савецкім праве ўсе больш праяўлялася цэнтралізацыйная тэндэнцыя. Адпаведна гэтаму і прымаліся нарматыўныя акты, у тым ліку тыя, што парушалі канстытуцыйныя нормы і папярэдне прынятыя законы. Акрамя таго, намецілася яўная тэндэнцыя ўзмацнення

жорсткасці крымінальнага і крымінальна-працэсуальнага закона ў адносінах правапарушальнікаў і інш.

У цэлым перадаенны перыяд у Беларускай ССР характарызаваўся агульнымі тэндэнцыямі ў развіцці савецкай дзяржавы і права.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Доўнар Т. І. Гісторыя дзяржавы і права Беларусі : падручнік / Т. І. Доўнар. – Мінск: Адукацыя і выхаванне, 2014. – 416 с.
2. История Советской Конституции. 1917–1956 гг. / Под ред. С.С.Студеникина. – М.: Госюриздат, 1957. – 1046 с.
3. Круталевич В.А. Рождение Белорусской Советской Республики. Провозглашение республики. Развертывание национально-государственного строительства. Ноябрь 1918 – февраль 1919) / В.А. Круталевич /АН БССР. Ин-т философии и права; под ред. А.Ф. Хацкевича и И.А. Юхо. – Минск : Наука и техника, 1979. – 334с.
4. Васілевіч, Р. А. Гісторыя канстытуцыйнага права Беларусі / Р. А. Васілевіч, Т. І. Доўнар, І. А. Юхо / Мінск : ВТАА «Права і эканоміка». 2001. – 363 с.

Елісееў Аляксей Барысавіч

Мінскі філіял Расійскага эканамічнага ўніверсітэта імя Г. В. Пляханова (Мінск, Беларусь)

ВЫДАВЕЦКАЯ МІСІЯ ЗМЦЕРА ЖЫЛУНОВІЧА ЗА МЯЖОЙ Ў 1921–1922 гг.

9 лютага 1921 г. у Народным камісарыяце асветы БССР адбылася нарада, на якой абмяркоўвалася пытанне аб неабходнасці выдання кніг для Савецкай Беларусі. Адзначалася, што слабы і разладжаны друкарскі апарат у Мінску не можа задаволіць выдавецкіх патрэбаў рэспублікі, а таму неабходна найхутчэй арганізаваць выданне беларускіх кніг за мяжой. З гэтай падрыхтоўкі гэтай справы у Маскву накіроўваліся З. Жылуновіч, Я. Эдэльман і С. Некрашэвіч [1, с. 93].

У шэрагу публікацый аб Жылуновічу сцвярджаецца, што ўжо ў сакавіку 1921 г. ён выехаў для друкавання кніг у Берлін. Гэта недакладна. 22 сакавіка 1921 г. ЦБ КП(б)Б прыняло рашэнне аб камандзіраванні Жылуновіча за мяжу. Вясна і частка лета 1921 г. пайшлі на падрыхтоўку камандзіроўкі, атрыманне неабходных дазволаў і дакументаў, пошук грошай і г.д. Захаваўся ліст Жылуновіча, пасланы з Мінска 20 траўня 1921 г. паўнамоцнаму прадстаўніку БССР пры СНК РСФСР М. Марозу, у якім Жылуновіч абмяркоўвае падрыхтоўчыя мерапрыемствы: «Перш прашу цябе ўзяць на няўхільны клопат справу з грашымі на выдавецтва. Калі іх не будзе – згубім незлічана многа. Беларускі культурны рух так узрос, што ён патрабуе людзей і кніжак нямерна. Тут жа, брат, у Менску, справа з друкам беларускім знарочыста мінтрэжыцца. Вось неяк так пастроена, што да яго ўсе ваража адносяцца і не даюць магі яму выбіцца на дарогу» [2, арк. 39].

За мяжу Жылуновіч накіраваўся толькі пасля 20 жніўня, і не ў Берлін, а першапачаткова ў Коўна. 11 жніўня 1921 г. дарадца Міністэрства замежных спраў БНР А. Галавінскі ў лісце з Масквы паведамляў у Коўна сябрам урада БНР: «Хутка Жылуновіч і мажліва Некрашэвіч выедуць у Коўна і Берлін для друкавання кніжак усяго каля сотні розных выданняў» [3, с. 1174]. Напярэдадні ад'езду Жылуновіч і Галавінскі сустрэліся ў Маскве. 21 жніўня